

УДК [343.343.5+343,8] (37)

Логвиненко Є. С.

викладач кафедри конституційного і міжнародного
права факультету № 4 Харківського національного
університету внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ПОКАРАНЬ У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Сьогодні не викликає жодних заперечень, що без добре підготовленої, боєздатної армії неможливо захистити нашу державу, відстояти її незалежність та територіальну цілісність. Саме тому, керівництво країни докладає чимало зусиль щодо створення сучасної професійної армії. До того ж реформування Збройних сил України проходить в умовах агресії Російської Федерації, збройного протистояння на сході країни. Проведення антитерористичної операції надзвичайно загострило увагу суспільства до армії, до її потреб та проблем. Актуальним постає завдання, щодо підтримки у війську високого бойового духу та чіткої дисципліни. Тут у нагоді може стати не тільки сучасний досвід провідних європейських країн, а і досвід минулих епох, зокрема, Стародавнього Риму.

З переходом Риму до професійної армії (I ст. до н. е.) воїни починають набувати особливого правового становища. Необхідність підтримки суворої дисципліни, боротьби з порушеннями військової служби і прагнення охороняти гідність воїнів призвело до створення особливих і доволі розгорнутих правил про спеціа-

льно-військові злочини і про особливі види покарань, яким можуть піддаватися тільки воїни [1, с. 60]. Поява цих правил відноситься, головним чином, до періоду імперії. Отже, можемо провести класифікацію військових злочинів та їх покарань:

1. Зрада – найтяжчий військовий, так само як і цивільний, злочин. Спеціально-військовим видом зради є перехід на бік ворога і розголошення військової таємниці. Перебіжчики і особи, що розголосили таємниці, спалювались живими або мали бути страчені через повішення. До того ж, тих хто перейшов на сторону ворога дозволялось вбити, як ворогів, де б вони не були знайдені [2, с. 516]. Солдат, який втік до ворога і повернувся, піддавався тортурам і присуджувався до віддачі диким звірам або до повішення. Хто під час битви перший втік з поля бою мав бути покараний смертю перед солдатами [3, с. 355].

2. Ухилення від військової служби. Аррій Менандр вказував, що той, хто відмовлявся від військової служби, вчиняв тяжкий злочин. Той хто проігнорував рекрутський набір, віддавався в раби. Проте зі зміною характеру військової служби це покарання перестало застосовуватися, так як армія стала поповнюватись добровольцями (тобто найманцями) [3, с. 355]. Батько, який укрит сина від призову у військовий час, карався вигнанням і конфіскацією частини майна; у мирний час – піддавався тілесному покаранню (розгами), а юнак призначався на "гіршу службу" [2, с. 517]. Каралася і симуляція хвороби як наслідок страху перед ворогами [3, с. 355].

3. Вступ на військову службу шляхом обману вважався великим злочином. Аррій Менандр писав, що цей злочин "збільшувався як і в інших злочинах у залежності від чину або роду військової служби" [2, с. 516]. Не мали права вступати на військову службу раби, а також вільні, які мали бути кинуті диким звірам або заслані, і взагалі особи, піддані покаранню за тяжкі злочини. Якщо ж ці особи, приховавши обставини, що перешкоджали їм бути зарахованими на військову службу, приймалися у військо, то вони каралися смертю. Не мали права вступити на військову службу ті особи, які були засудженні кримінальним судом, хто був відповідачем у суді та перелюбник. Однак, якщо особа "відбула покарання та отримала право повернутися у верству "декуріонів" і відправляти почесні посади, то військова служба йому не заборонена" [2, с. 516].

4. Самовільний відхід з війська. Розрізнялися два випадки: коли солдат покинув військо і повернувся; та коли він втік з наміром залишити військову службу, але його схопили і повернули. Пропонувалося провести розслідування усіх обставин, що спону-

кали солдата піти з війська. Визначається більш м'яке покарання (розжалування тощо), якщо були особливі причини: хвороба, любов до батьків, переслідування біглою раба та ін. До уваги приймали чи втікач був новобранець, тікав один чи з групою солдат. Дезертирство, особливо під час війни, каралося більш жорстоко, аж до смертної кари [2, с. 517].

5. Заколот і невиконання наказу. Організатори заколоту воїнів караються стратою. Якщо ж заколот обмежився криками або легкою сваркою, то винний позбавлявся військового звання. Вчинення під час війни діяння, забороненого начальником, або невиконання його наказу каралося стратою [3, с. 355-356].

6. Образа начальника. "Хто підняв руку на начальника, той повинен бути покараний стратою; зухвалість злочину загострюється в залежності від переваги начальника" [3, с. 356].

7. Втрата озброєння. Воїн, що втратив або продав зброю під час війни, карається стратою. Можливе й помилювання. У цьому випадку покарання було значно м'якшим – розжалування, або переведення на іншу службу [2, с. 516].

8. Спроба самогубства. Воїн, який наклав на себе руки і не довів до кінця цієї справи, повинен бути покараний смертю. Якщо ж він зробив це внаслідок нестерпного болю або хвороби, або іншого горя, то він повинен бути звільнений з військової служби з ганьбою [3, с. 356].

Таким чином, до воїнів, які вчинили злочини, застосовуються загальні покарання, за винятком, однак, повішення, кидання диким звірам і заслання на рудники. Ці покарання, на нашу думку, визнавалися такими, що не відповідають гідності військової служби; але повішення і віддача диким звірам застосовувалися і до перебіжчиків. Привілеї щодо звільнення від зазначених покарань надавалися ветеранам та їх дітям. Також вони не підлягали покаранню палицями [2, с. 517]. Слід зазначити, що відставки були різні: почесна, випадкова, ганебна та відставка тих, хто пішов до війська, щоб уникнути повинностей. Ця відставка не шкодила репутації [2, с. 518].

Поряд з цим є і спеціальні військові покарання, що накладалися переважно за менш тяжкі злочини: покладання додаткових обов'язків, розжалування, звільнення від служби з ганьбою.

Іноді за одне і те ж діяння воїни та цивільні особи підлягали різному покаранню. Деякі дії, вчинені цивільними особами, не тягнули за собою жодного покарання або підлягали легкому покаранню; якщо ж їх робили воїни, то ці дії каралися більш жорстоко. Якщо воїн займався, наприклад, мистецтвом, яке слугувало забавою для інших, то він кара-

вся смертю. Оскільки виступ воїна як танцівника або міма визнавалось як таке, що принижує військову гідність [3, с. 356].

Отже, можна зробити висновок, що у Давньому Римі склалася доволі диференційована система видів військових злочинів та покарань, націлена на встановлення жорсткої дисципліни в армії. Особливістю військових покарань було те, що за одні й ті самі злочини вони відрізнялись. Під час війни покарання були значно суворіші, ніж у період мирного життя.

Список бібліографічних посилань

1. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : Навчальний посібник / В. С. Макарчук. – Вид. 5-те, доп. – К. : Атіка, 2006. – 680 с.
2. Хрестоматія по истории древнего мира. / [под. ред. С. Л. Утченко]. – М. : Изд-во Социэкгиз, 1962. – 675 с.
3. Томсинов В. А. Всеобщая история государства и права. Учебник для вузов в двух томах. / В. А. Томсинов. – М. : ИКД "Зерцало-М", 2011- . – Том 1 : Древний мир и средние века. – 2011. – 640 с.

Одержано 17.11.2016